
Historia Archiwum

Podstawą prawną powstania archiwum w Lesznie było wydane 21 lipca 1950 r. rozporządzenie Ministra Oświaty /Dz.Urz. Ministerstwa Oświaty nr 19, poz. 253/, na podstawie którego utworzono 52 oddziały powiatowe wojewódzkich archiwów państwowych. Na terenie ówczesnego województwa poznańskiego powołano wtedy sześć oddziałów powiatowych Archiwum Państwowego w Poznaniu, w tym także w Lesznie. W dniu 10 listopada 1950 r. dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu, dr Kazimierz Kaczmarczyk, upoważnił mgr Władysława Chojnackiego do zorganizowania Oddziału Powiatowego w Lesznie. Wydany 29 marca 1951 r. dekret o archiwach państwowych /Dz.U. nr 19, poz. 149/ zmienił nazwę oddziały powiatowe na powiatowe archiwa państwowe. Od tego czasu aż do reformy z 1975 r. leszczyńskie archiwum nazywało się Powiatowe Archiwum Państwowe w Lesznie.

Obejmowało ono zasięgiem działania powiaty: gostyński, kościański, leszczyński, rawicki i wolsztyński oraz wydzielone miasto Leszno. Ponadto w latach 1950-1953 sprawowało opiekę nad powiatem wschowskim, który w 1953 r. przeszedł pod nadzór utworzonego w tym roku Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Zielonej Górze.

Istotne zmiany przyniosła reforma administracyjna z czerwca 1975 r. W jej wyniku zlikwidowano powiaty oraz powołano wiele nowych województw, w tym województwo leszczyńskie. Do zmienionego podziału administracyjnego przystosowano także sieć archiwalną. Z dniem 1 lutego 1976 r. powołano- w miejsce zlikwidowanego Powiatowego Archiwum Państwowego w Lesznie- Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lesznie (zarządzenie nr 4 Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 21.01.1976 r. w sprawie utworzenia wojewódzkich archiwów państwowych). Obszarem działania leszczyńskiego Archiwum stało się województwo leszczyńskie, czyli południowo-zachodnia Wielkopolska oraz dotychczasowy powiat górowski i wschowski.

W 1983 r. wprowadzono ustawę o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. nr 38, poz. 173). Na jej podstawie zrezygnowano z nazwy wojewódzkie archiwum państwowe, a wprowadzono krótszą archiwum państwowe. Od tego czasu leszczyńskie archiwum nosi nazwę - Archiwum Państwowe w Lesznie. Obszarem działania pozostało województwo leszczyńskie (obecnie jest nim byłe województwo leszczyńskie).

Archiwum przez wiele lat pracowało w trudnych warunkach lokalowych. W chwili powstania dysponowało tylko jednoizbowym lokalem przy ul. Bolesława Chrobrego 32. Nie spełniał on żadnych wymogów stawianych obiektom archiwalnym. Traktowano go jako siedzibę tymczasową. W 1962 r. leszczyńskie Archiwum podjęło starania o poprawę sytuacji lokalowej przez rozbudowę swojej dotychczasowej siedziby. Opracowano dokumentację techniczną nowego obiektu, ale do realizacji zamierzenia nie doszło z przyczyn formalnych. Na prośbę Archiwum władze miejskie Leszna postanowiły wówczas oddać na jego potrzeby sąsiedni budynek dawnego gimnazjum gminy ewangelicko-reformowanej, zbudowany około 1714 r. Pierwszy przydział lokali w tym obiekcie Archiwum otrzymało w 1965 r., a ostatni w 1981 r. Po 1990 r. - z powodu konieczności przejęcia dużych ilości materiałów archiwalnych likwidowanych jednostek organizacyjnych - budynek przy ul. Bolesława Chrobrego okazał się za mały na potrzeby Archiwum. Rozpoczęto starania o nową siedzibę, zakończone pomyślnie dopiero w 2000 r. Władze miejskie Leszna wyraziły wtedy gotowość do przekazania Archiwum- w zamian za obiekt przy ul. Bolesława Chrobrego 32- większego

budynku przy ul. Solskiego 71. Po przeprowadzeniu prac adaptacyjnych, oddano go do użytku w październiku 2002 r.

W pierwszych latach istnienia Powiatowe Archiwum Państwowe w Lesznie zajmowało się jedynie nadzorem nad archiwami zakładowymi, zabezpieczaniem archiwaliów w zakładach pracy, przejmowaniem ich oraz przekazywaniem do zasobu Archiwum Państwowego Miasta Poznania i Województwa Poznańskiego w Poznaniu. Dopiero w 1957 r. Powiatowe Archiwum Państwowe w Lesznie, podobnie jak inne archiwa państwowe tego szczebla, otrzymało prawo do wieczystego przechowywania materiałów archiwalnych. Otworzyło to drogę do tworzenia własnego zasobu archiwalnego. Już w końcu 1961 r. Powiatowe Archiwum Państwowe w Lesznie posiadało 179 zespołów akt, liczących 19896 jednostek inwentarzowych. Później zasób szybko się powiększał. W 1975 r. liczył 236 zespołów akt (60491 jednostek inwentarzowych), w końcu 1995 r. 666 zespołów i zbiorów akt (90163 jednostki inwentarzowe), a na koniec 2002 r. zasób wzrósł do 758 zespołów (106249 jednostek inwentarzowych). W zasobie Archiwum znajdują się obecnie akta od końca XVIII w. do czasów współczesnych. Są to materiały archiwalne wytworzone przez administrację ogólną, samorząd terytorialny, administrację specjalną, komisje wyborcze, zespół poselski, wymiar sprawiedliwości, banki, kasy oszczędności, przedsiębiorstwa i instytucje gospodarcze, szkoły i zakłady wychowawcze, instytucje kulturalne, fundacje, gminy wyznaniowe, partie polityczne, związki zawodowe, organizacje społeczne, kulturalne, sportowe i zawodowe. Dużą wartość ma również księgozbiór, liczący około 4 tys. woluminów książek i czasopism. W księgozbiorze znajdują się wydawnictwa z zakresu archiwistyki i archiwoznawstwa, historii, prawa administracyjnego, bibliografii, encyklopedie, słowniki, czasopisma urzędowe, naukowe i popularnonaukowe oraz dzienniki.

Zasób archiwalny jest opracowany w około 65%. Od kilku lat opracowywanie zasobu odbywało się komputerowo w bazie danych IZA, a od roku 2014 odbywa się w Zintegrowanym Systemie Informacji Archiwalnej (ZoSIA).

Gromadzenie zasobu archiwalnego wiązało się z prowadzeniem wielokierunkowej działalności na tzw. przedpolu archiwalnym, czyli w zakładach pracy podlegających w sprawach archiwalnych nadzorowi Archiwum (obecnie są to archiwa zakładowe państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych). W pierwszych latach istnienia Powiatowe Archiwum Państwowe w Lesznie przeprowadzało przede wszystkim kontrole archiwów zakładowych i składnic akt. Miało to na celu zabezpieczenie przed zniszczeniem archiwaliów ocalałych z pożogi wojennej. Później doszły inne czynności: wydawanie zezwoleń na niszczenie dokumentacji niearchiwalnej, czyli akt kategorii B, ekspertyzy archiwalne, uzgadnianie i zatwierdzanie instrukcji kancelaryjnych, instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych oraz rzeczowych wykazów akt, organizowanie szkoleń kancelaryjno - archiwalnych, konsultacje oraz lustracje archiwów zakładowych.

Natomiast udostępnianie materiałów archiwalnych w pracowni naukowej zapoczątkowano w 1958 r. Wśród korzystających byli (i są nadal) pracownicy naukowcy, studenci, regionaliści, osoby zainteresowane genealogią rodzinną, przedstawiciele zakładów pracy. Równolegle prowadzi się udostępnianie pośrednie, polegające na wydawaniu reprodukcji dokumentów, zaświadczeń oraz uwierzytelnionych odpisów i wypisów.

Mimo nielicznej kadry, Archiwum Państwowe w Lesznie niemal od początku istnienia prowadziło działalność naukową. Przez blisko dziesięć lat (1977-1986) działał w Archiwum Regionalny Zespół? Badawczy, zajmujący się publikacją źródeł archiwalnych i opracowywaniem kalendarium miasta Leszna od czasów najdawniejszych do współczesnych. Ponadto archiwiści wygłaszali referaty i komunikaty na sesjach, zebraniach i konferencjach naukowych, organizowanych przez różne instytucje i towarzystwa. Wiele czasu poświęcano również publikacji źródeł archiwalnych oraz opracowywaniu i publikowaniu prac z zakresu archiwoznawstwa i historii regionu. Ukazywały się one w zbiorowych monografiach i samoistnych publikacjach oraz w formie artykułów, zamieszczanych w różnych czasopismach, np.: Roczniku Leszczyńskim, Przyjacielu Ludu, Kronice Wielkopolski, Pamiętnikach Miłośników Ziemi Kościańskiej, Życiu Nadobrza i Panoramie Leszczyńskiej. Niektóre opracowania Archiwum wydawało we własnym zakresie. Były to przede wszystkim informatory o zasobie archiwalnym.

Chcąc przybliżyć potencjalnym użytkownikom materiałów archiwalnych wiedzę o Archiwum i jego zasobie, podejmowano nieomal od początku istnienia różne działania popularyzatorskie. Archiwum organizowało więc samodzielnie lub we współpracy ze szkołami i instytucjami kulturalnymi wystawy i pokazy archiwaliów, prelekcje, przyjmowało wycieczki, zwłaszcza uczniów szkół różnych stopni, współpracowało z redakcjami lokalnej prasy, radia i telewizji. Samych wystaw urządziło (samodzielnie lub na prawach współorganizatora) około 40. Do ciekawszych należały: Archiwum pamięci narodu (1979), W 70-lecie odzyskania niepodległości przez Polskę (1988), Jan Amos Komeński w Lesznie (1992) oraz Miasto Leszno w archiwaliach (1997).

W minionym okresie Archiwum Państwowe w Lesznie kierowali:
w latach 1950-1953 - dr Władysław Chojnacki,
w latach 1953-1961 - mgr Wacław Nawrocki,
w latach 1962 - 2004 - dr Aleksander Piwoń,
od września 2004 - dr Elżbieta Olender.